

MARCIN TRENDOWICZ

<http://orcid.org/0000-0002-1552-3512>

Uniwersytet Gdański

WULGARYZMY W KOMUNIKOWANIU I PRZESTRZENI PUBLICZNEJ (NA PRZYKŁADZIE FRAZY *РУССКИЙ ВОЕННЫЙ КОРАБЛЬ, ИДИ...*)

VULGARISMS USED FOR COMMUNICATING AND IN PUBLIC SPACE
(BASED ON THE EXAMPLE OF *RUSSIAN WARSHIP, GO...*)

The article is devoted to the subject of using vulgarisms in contemporary communication and in public spaces. To illustrate the issue, the phrase *Russian warship, go...* (Russian *Русский военный корабль, иди...*) was used. The phrase has been often employed in a variety of contexts, and now it functions as a precedent statement. The aforementioned subject has been also addressed within the aesthetics of communication.

Keywords: vulgarism, non-standard lexis, Russian warship, precedent statement

UWAGI WSTĘPNE

Zachodzące we współczesnym świecie przemiany związane z dynamicznym postępowaniem naukowo-technologicznym wpływają także na sposoby, formy i techniki komunikowania. Jak zauważa Jolanta Maćkiewicz, obecnie mamy do czynienia z komunikacją publiczną zmediatyzowaną, a „[...] część naszej komunikacji publicznej i politycznej odbywa się za pośrednictwem mediów masowych, przy czym nie jest to pośrednictwo ‘przezroczyste’, lecz wpływające na to, co i jak się komunikuje”¹. Warto podkreślić, że wśród mediów masowych obecnie kluczową rolę odgrywa nie telewizja, lecz Internet, w tym *social media*.

¹ J. Maćkiewicz, *Co się zmieniło w komunikowaniu publicznym?*, w: A. Pstyga, U. Patocka-Sigłowy (red.), *Międzyjęzykowe i międzykulturowe konteksty współczesnego dyskursu publicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2017, s. 23–24.

Celem niniejszego artykułu jest próba przyjrzenia się sposobom funkcjonowania wulgaryzmów w komunikowaniu i przetrzeniu publicznej na przykładzie frazy *Русский военный корабль, иди...* W tle niniejszych rozważań pojawia się problem estetyki (antyestetyki) we współczesnym komunikowaniu publicznym, co bezpośrednio wiąże się z wulgaryzacją języka.

Wspomniany postęp techniczny oraz inne czynniki, jak zmiany (geo)polityczne, kulturowe, społeczne i gospodarcze nie mogą pozostać obojętne dla języka, który pod ich wpływem ewoluuje. Wśród tendencji rozwojowych współczesnej polszczyzny² najczęściej wymieniane są: dynamiczny rozwój szczególnie w zakresie leksyki (internacjonalizmy i zapożyczenia, zmiany znaczeniowe i powstawanie hybryd językowych), przenikanie cech języka mówionego do pisanego, rozluźnienie norm obyczajowych i wulgaryzacja języka oraz dążenie do oszczędności środków językowych, ich wyrazistości i precyzji oraz unifikacji języka. Podobne tendencje można zaobserwować również w innych językach, w tym w rosyjskim³. W kontekście niniejszych rozważań szczególnie istotne wydają się dwie z nich, mianowicie: brutalizacja i potoczycacja języka (przenikanie cech języka mówionego do pisanego) oraz zacieranie się granic pomiędzy stylami funkcjonalnymi.

POJĘCIE WULGARYZMU

Wulgaryzm rozumiany jest jako „wyraz lub wyrażenie uznawane przez użytkowników danego języka za nieprzyzwoite i ordynarne”⁴, w podobny sposób definiuje go Ilona Biernacka-Ligieza („wyrazy, wyrażenia i zwroty ordynarne, nie akceptowane przez ogół mówią-

² Zagadnienie było przedmiotem zainteresowania wielu badaczy, zob. np. A. Markowski, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005; J. Kowalikowa, *O wulgaryzacji i dewulgaryzacji we współczesnej polszczyźnie*, „Język a Kultura” 2008, t. 20, s. 81–88; S. Gajda, Z. Adamiszyn (red.), *Przemiany współczesnej polszczyzny*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Opole 1994.

³ Zob. np. Г.Я. Солганик, *Современная языковая ситуация и тенденции развития русского литературного языка*, „Вестник Московского университета. Серия 10: Журналистика” 2010, nr 5, s. 122–134; Н.В. Юдина, *Русский язык в XXI веке: кризис? эволюция? прогресс?*, Гнозис, Москва 2010.

⁴ *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/88325/wulgaryzm> (10.12.2022).

cych ze względu na ich nieprzyzwoitość⁵). Z określeń tych wynika negatywna ocena zjawiska, a kluczową rolę w sklasyfikowaniu słowa lub wyrażenia jako wulgarne odgrywają użytkownicy danego języka. Inne podejście proponuje Maciej Grochowski, który definiuje termin następująco: „jednostka leksykalna, za pomocą której mówiący ujawnia swoje emocje względem czegoś lub kogoś, łamiąc przy tym tabu językowe”⁶. W tym ujęciu za wulgaryzm uznany może być wyraz lub wyrażenie, które łamie przyjęte w danej społeczności konwencje językowe i jednocześnie służy do przekazywania emocji mówiącego. Grochowski podkreśla, że „wulgaryzmy mogą być zarówno ciągami pustymi semantycznie, ujawniającymi wyłącznie emocje mówiącego, jak i ciągami znaczącymi, które służą charakterystyce jakiegoś obiektu lub stanu rzeczy”⁷.

W języku rosyjskim określenie *вульгаризм* ma nieco inne znaczenie: „грубое слово или выражение, находящиеся за пределами литературной лексики”⁸ lub „вульгарное слово или выражение, употребленное в литературном языке”⁹, natomiast znaczeniowo polskiemu wulgaryzmowi odpowiada *брань* („оскорбительные, грубые слова; ругань”¹⁰) lub potocznie *мат* („неприличная, оскорбительная брань, сквернословие”¹¹).

W przytoczonych definicjach pojawiają się takie określenia negatywnie wartościujące jak nieprzyzwoity, ordynarny, obraźliwy, nieakceptowany, łamiący tabu językowe, co jednoznacznie wskazuje na ocenę zjawiska przez użytkowników języka, także w kategoriach estetyki komunikowania. Jak zauważa Andrzej Markowski, nie można jednoznacznie określić kryteriów estetyki tekstu, jednak „[...] pozytywnie pod względem estetycznym są oceniane teksty starannie skomponowane, starannie wyartykułowane (jeśli chodzi o teksty mó-

⁵ I. Biernacka-Ligieza, *Wulgaryzmy a łamanie normy kulturowej*, w: J. Miodek (red.), *Mowa rozświetlona myślą. Świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999, s. 166–167.

⁶ M. Grochowski, *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 19.

⁷ Tamże, s. 22.

⁸ Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова, *Словарь-справочник лингвистических терминов*, Просвещение, Москва 1976, <http://rus-yaz.niv.ru/doc/linguistic-terms/index.htm> (11.12.2022).

⁹ С. А. Кузнецов (red.), *Новейший большой толковый словарь русского языка*, Норинт, РИПОЛ классик, Санкт-Петербург–Москва 2008, s. 165.

¹⁰ Tamże, s. 94.

¹¹ Tamże, s. 524.

wione), niezawierające nadmiaru wyrazów obcych i abstrakcyjnych, niezawile składniowo, pozbawione określeń brutalnych czy wulgaryznych¹². Zatem obecność wulgaryzmów dyskwalifikuje dany tekst i nie pozwala na jego pozytywną ocenę pod kątem estetyki.

FUNKCJE WULGARYZMÓW

Przywołana definicja Grochowskiego akcentuje główną, choć nie jedyną, funkcję wulgaryzmów — ekspresywną, której celem jest ujawnienie i wyrażenie emocji nadawcy wobec odbiorcy lub przedmiotu (mogą być one zarówno pozytywne, jak i negatywne) oraz stosunku do rzeczywistości i werbalne rozładowanie napięcia psychicznego. Oprócz wspomnianej funkcji badacze¹³ wyróżniają także impresywną (wywarcie/wzmocnienie siły poleceń lub wpływu na zachowanie odbiorcy oraz świadomy zamiar obrażenia go), fatyczną (podtrzymanie komunikacji i w roli przerywnika), ludyczną (wzmocnienie więzi grupowej), perswazyjną (nawiązanie kontaktu i utożsamienie się z odbiorcą) oraz socjalizującą¹⁴ (jednoczenie członków społeczności).

Autorzy¹⁵ *Słownika polszczyzny rzeczywistej*¹⁶ analizują cztery najpopularniejsze wulgaryzmy wraz z ich derywatami pod względem funkcji komunikacyjnych wydzielając ich łącznie 47. Na tej podstawie dochodzą do wniosku, że najczęściej stosowane są one w celu wyrażenia dezaprobaty, stwierdzenia faktu lub wzmocnienia komunikatu.

¹² A. Markowski (red.), *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 1669.

¹³ Zob. np. I. Biernacka-Ligieza, *Wulgaryzmy a łamanie...*, s. 169–172; D. Pankowska, *Transakcyjne aspekty wulgaryzacji języka*, „Edukacyjna Analiza Transakcyjna” 2018, nr 7, s. 101.

¹⁴ O możliwości pełnienia przez wulgaryzmy tej funkcji w odniesieniu do języka młodzieży lub subkultur wspominają Grzegorz Zarzeczny i Monika Mazurek. Zob. G. Zarzeczny, M. Mazurek, *Co komunikują polskie wulgaryzmy? (cz. 1)*, w: K. Zalejarz, K. Ruta (red.), *Procesy współczesnej polszczyzny, cz. 1: Najnowsze zjawiska w polszczyźnie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 2009, s. 180–181.

¹⁵ Jako autor widnieje „janKomunikant” — nazwa zespołu badaczy z Wrocławia i Łodzi, w skład którego wchodzi: Anna Barańska, Monika Bednorz, Piotr Fąka, Anita Filipczak-Białkowska, Michael Fleischer, Michał Grech, Kamila Jankowska, Annette Siemes oraz Mariusz Wszolek.

¹⁶ janKomunikant, *Słownik polszczyzny rzeczywistej*, Primum Verbum, Łódź 2011, www.researchgate.net/publication/264937380 (12.12.2022).

Wulgaryzacja języka jako jedna z jego tendencji rozwojowych, a zatem także skłonność do wulgaryzacji konkretnych wypowiedzi wiązana jest najczęściej z postępującym procesem dewulgaryzacji poszczególnych jednostek. Jak zauważa Małgorzata Kita, prowadzi to do neutralizacji ich nacechowania stylistycznego, a „użytkownicy stopniowo tracą świadomość wcześniejszej wulgarności wyrazu i związanych z nią restrykcji uzualnych, nie rozumieją zastrzeżeń osób o głębszej świadomości historyczno-językowej co do zachwiania czy ignorowania zasady *decorum* w wypowiedziach zawierających słowa i wyrażenia zdewulgaryzowane”¹⁷. Z drugiej strony badacze dostrzegają proces zwiększania się poziomu społecznej akceptacji dla wulgaryzmów¹⁸. Zaś Dorota Pankowska i Anna Bieganowska-Skóra¹⁹ upatrują przyczyn wulgaryzacji języka w mnogości pełnionych przez nie funkcji.

Obecność wulgaryzmów w komunikowaniu i przestrzeni publicznej prowadzi nie tylko do neutralizacji ich nacechowania, co sprawia, że nie są odbierane przez użytkowników języka jako nieprzyzwoite czy ordynarne, lecz również powoduje osłabienie lub zanikanie ich funkcji. Przestają one służyć jako środek ekspresji, tj. wyrażania emocji i stosunku nadawcy komunikatu, upodabniając się pod tym względem do innych środków językowych. Jadwiga Kowalikowa zauważa, że osłabieniu ulega również ich funkcja impresywna²⁰.

HISTORIA FRAZY

Przejdźmy do analizy funkcjonowania wybranej frazy w przestrzeni i komunikowaniu publicznym. Wypowiedź *Русский военный корабль, иди на хуй!* (pol. *Rosyjski okręcie wojenny, wypierdaj!*, ang. *Russian warship, go fuck yourself!*) ma związek z konfliktem

¹⁷ M. Kita, *Estetyzowanie wulgaryzmów*, „Stylistyka” 2016, nr XXV, s. 352.

¹⁸ Problem ten opisuje m.in. Antonina Grybosiova: *Liberalizacja społecznej oceny wulgaryzmów*, w: S. Gajda, H.J. Sobeczko (red.), *Człowiek — dzieło — sacrum*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 1998, s. 361–369.

¹⁹ D. Pankowska, A. Bieganowska-Skóra, *Wulgaryzacja języka jako kontekst socjalizacji dzieci i młodzieży*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2018, nr 2 (27), s. 183–201.

²⁰ J. Kowalikowa, *Znaczenie i funkcja wyrazów tzw. brzydkich we współczesnej polszczyźnie mówionej*, w: Z. Kurzowa, W. Śliwiński (red.), *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, Universitas, Kraków 1994, s. 105–113.

rosyjsko-ukraińskim. Według strony ukraińskiej została wypowiedziana dn. 24 lutego 2022 r. przez pogranicznika z Wyspy Wężowej w odpowiedzi na wezwanie do poddania się przez rosyjski okręt marynarki wojennej (mowa o krążowniku „Moskwa”). Nagranie rozmowy udostępnił w Internecie Anton Heraszczenko – urzędnik MSW²¹, a jego transkrypcja przedstawia się następująco:

[...?] Русский военный корабль. Остров Змеиный, я – русский военный корабль. Предлагаю сложить оружие и сдаться во избежание кровопролития и неоправданных жертв. В противном случае по вам будет нанесен бомбово-штурмовой удар. Приняли, остров? Я – русский корабль. Повторяю. Предлагаю сложить оружие, сдаться. Иначе по вам будет нанесен удар. Как поняли меня? Прием! [...]
 Русский военный корабль, иди на хуй!²²

Za autora wypowiedzi uważa się oficera służby granicznej Bogdana Hockiego, wcześniej przypisywano ją Romanowi Hrybowowi²³. Według strony rosyjskiej ukraińscy pogranicznicy dobrowolnie złożyli broń²⁴, a w rosyjskich mediach pojawiła się informacja, że nagranie zostało spreparowane.

Wyrażenie *идти на хуй*²⁵ (często w formie imperatywu: *иди [ты] на хуй!* lub *пошел [ты] на хуй!*) jest rejestrowane przez niektóre słowniki języka rosyjskiego i w danym kontekście występuje w następujących znaczeniach: „категорически отказать в какой-либо просьбе”²⁶, „указание говорящего на неуместность просьб, требований, предложений или претензий кого-либо,

²¹ Zob. np. Герои мема „Русский военный корабль, иди на...” с острова Змеиный живы, но взяты в плен, „Русская служба BBC News”, 25.02.2022, www.bbc.com/russian/news-60523774 (13.12.2022).

²² Transkrypcja wykonana przez autora na podstawie nagrania dostępnego w serwisie YouTube, <https://youtu.be/LDrFVdms8yk> (13.12.2022).

²³ Zob. np. М. Николаенко, У знаменитой фразы о русском военном корабле оказался другой автор, „Сегодня”, 23.05.2022, <https://ukraine.segodnya.ua/ukraine/u-znamenitoy-frazy-o-russkom-voennom-korable-okazalsya-drugoy-avtor-1622146.html> (13.12.2022).

²⁴ Zob. Брифинг официального представителя Минобороны России (25.02.2022 г. 11:00), <https://youtu.be/dMEsQxBJqHE> (13.12.2022).

²⁵ Wyrażenie „на хуй” zgodnie z zasadami pisowni rosyjskiej powinno być zapisywane rozłącznie (jako połączenie rzeczownika w bierniku z przyimkiem), natomiast w danym przypadku najczęściej występuje pisownia łączna (jako przysłówek). Problem ten jednak nie będzie analizowany w niniejszym opracowaniu ze względu na jego ograniczoną objętość.

²⁶ А. Плудер-Сарно, *Большой словарь мата*, Лимбус пресс, Санкт-Петербург–Москва 2005, т. 1, s. 137.

осуществляемое в унижительной для адресата форме пожелания переместиться в место, находящееся за пределами личной сферы говорящего”²⁷ oraz „1. требование удалиться; 2. выражение желания отделаться, избавиться от кого-либо”²⁸. Można zatem konstatować, że w analizowanej frazie zostało użyte w funkcji impresywnej, tj. w celu wzmocnienia wpływu na zachowanie rozmówcy, a także (być może) z zamiarem jego obrażenia lub zdenerwowania oraz ekspresywnej, tj. w celu wyrażania emocji i stosunku nadawcy komunikatu do rzeczywistości.

Jak zauważa Małgorzata Kita, „wulgaryzmy pojawiają się w wypowiedziach w trybie automatycznym i spontanicznym, ale też w wyniku świadomej decyzji podmiotu tekstotwórczego”²⁹. Jeśli przyjąć wersję strony ukraińskiej w kwestii prawdziwości nagrania, należy stwierdzić, że nadawca komunikatu nie miał świadomości, że wulgaryzm zostanie upubliczniony, a nagranie przeniknie do przestrzeni publicznej. Kita stwierdza ponadto, że

[...] obecność wulgaryzmów w przestrzeni publicznej ma dwojaką proveniencję. Po pierwsze: stanowią one relokację zachowań komunikacyjnych pierwotnie dokonujących się w kontekście prywatnym, a w każdym razie nieprzewidyującym upublicznienia wypowiedzi, które jednak niezależnie od intencji nadawcy przedostały się do obiegu publicznego [...] Po drugie: dokonuje się celowe, intencjonalne przenoszenie wulgaryzmów z przestrzeni prywatnej w przestrzeń publiczną i kulturową [...]”³⁰.

Drugą możliwość wiąże z działaniami taktycznymi i wizerunkowymi. W przypadku analizowanej wypowiedzi mamy do czynienia jednocześnie z obiema sytuacjami: z perspektywy nadawcy komunikatu (ukraińskiego pogranicznika) — z pierwszą, gdyż jego wypowiedź przez radio w zamierzeniu nie miała zostać upubliczniona, zaś z drugą z perspektywy urzędnika ukraińskiego MSW, który udostępnił ją celowo.

Błyskawicznie stała się ona jednym z haseł konfliktu ukraińsko-rosyjskiego symbolizując niezłomność Ukraińców i stając się wypowiedzią precedensową (ros. *прецедентное высказывание*). Zgodnie

²⁷ В. Буй, *Русская заветная идиоматика (Веселый словарь крылатых выражений)*, Помовский и партнеры, Москва 1995, www.slovari.ru/default.aspx?p=346 (14.12.2022).

²⁸ В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина, *Большой словарь русских поговорок*, ОЛМА Медиа Групп, Москва 2007, s. 722.

²⁹ М. Kita, *Estetyzowanie...*, s. 364.

³⁰ Tamże, s. 356–357.

z kryteriami odnoszącymi się do fenomenów precedensowych zaproponowanymi przez Marię Kowszową i Dmitrija Gudkova do tej kategorii można zaliczyć zjawiska (nazwy, teksty, wypowiedzi, sytuacje) spełniające jednocześnie trzy warunki: 1. są powszechnie znane rodzimym użytkownikom języka, 2. aktywnie używa się ich w danym języku oraz 3. charakteryzują się aktualnością w aspekcie emocjonalnym i/lub poznawczym³¹. Natomiast wypowiedź precedensowa definiowana jest jako: „репродуцируемый продукт речемыслительной деятельности, законченная и самостоятельная единица, сложный знак, сумма значений компонентов которого не равна его смыслу, оказывающемуся шире простой суммы значений”³². Zawsze odnosi się ona do innego fenomenu — tekstu i/lub sytuacji, które mają wpływ na formowanie jej znaczenia. W danym przypadku będzie to wspomniana sytuacja ataku rosyjskiego krążownika na posterunek ukraińskiej straży granicznej na Wyspie Wężowej.

WYKORZYSTANIE FRAZY W KOMUNIKOWANIU I PRZESTRZENI PUBLICZNEJ — ANALIZA PRZYPADKU

W ostatniej części artykułu chcielibyśmy skupić się, skrótowo z racji jego ograniczonej objętości, na przeglądzie wybranych przykładów wykorzystania omawianej frazy. Skoncentrujemy się na następujących aspektach: na sferach, w których jest używana, języku (w oryginale — rosyjski) oraz sposobie zapisu wyrażenia wulgarnego. Warto zaznaczyć, że — mimo iż zawiera ona wulgaryzm, a ich użycie w przestrzeni publicznej zarówno Polski, Rosji, jak i Ukrainy jest karalne — wykorzystywana jest w wielu sferach w formie podstawowej oraz zmodyfikowanej.

Pierwszą z nich, w której odnotowano aktywne funkcjonowanie wypowiedzi, jest dyskurs związany bezpośrednio z toczącą się wojną i protestami przeciwko działaniom Rosji. W internetowym repozytorium Wikimedia Commons³³ zgromadzono 95 fotografii ilustrujących wykorzystanie hasła w przestrzeni publicznej (część z nich przedstawia ten sam obiekt) — są wśród nich transparenty z protestów, billbo-

³¹ Zob. М. Л. Ковшова, Д. Б. Гудков, *Словарь лингвокультурологических терминов*, Гнозис, Москва 2018, s. 116–119.

³² Tamże, s. 112.

³³ *Russian warship, go fuck yourself*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Russian_warship,_go_fuck_yourself (15.12.2022).

ardy, elektroniczne tablice informacyjne, a także spontaniczne napisy na murach (graffiti). Przykładowo z 23 transparentów na 15 hasło zapisano w języku angielskim, 5 – w rosyjskim, 2 – częściowo w rosyjskim i ukraińskim, 1 – w niemieckim. Zdjęcia ilustrują protesty zarówno z Ukrainy, jak i innych państw (w tym Polski, Czech, Niemiec i in.). Niezależnie od języka, na 5 z 23 transparentów wulgaryzm został „zamaskowany” np. poprzez użycie gwiazdki zamiast niektórych liter, na pozostałych 18 – widnieje w pełnej formie. Odnotowano również wykorzystanie hasła na billboardach i tablicach świetlnych (egzemplifikacje pochodzą z Ukrainy) – na wszystkich 8 obiektach hasło występuje w języku rosyjskim, a tylko na jednym wulgaryzm został zamaskowany poprzez zamianę jednej z liter.

Rys. 1. Hasło na tablicy świetlnej umieszczonej przy Placu Bohaterów Majdanu w Dnieprze (Ukraina)³⁴

Z 47 obiektów, na których występuje wypowiedź (niezależnie od typu i wersji językowej) w 35 przypadkach wykorzystano pełną i niezmienną wersję hasła, w 11 – skróconą (*русский корабль* zamiast *русский военный корабль*), zaś w jednym zamieniono początkową część frazy na nazwisko prezydenta Rosji. W pojedynczych przypadkach odnotowano nieznaczne modyfikacje drugiej części hasła (*пошел* oraz *иди ты*).

³⁴ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/72/Russian_ship%2C_go_f_yourself._Big_ad.jpg (15.02.2023).

Należy podkreślić, że powyższy zbiór z pewnością nie jest pełny, ale w naszej opinii z jednej strony potwierdza aktywne wykorzystanie hasła, z drugiej zaś — pozwala zarejestrować niektóre tendencje związane z jego użyciem. Wypowiedź (najczęściej w wersji rosyjskiej lub rosyjsko-ukraińskiej) wykorzystywana jest w formie spontanicznych napisów m.in. w Polsce, o czym świadczą materiały zebrane przez autora (np. napis przy wejściu do mariny w Gdyni).

Drugą sferą, w której odnotowano aktywne wykorzystanie wypowiedzi jest produkcja pamiątek, choć w danym kontekście bardziej odpowiednie wydaje się określenie „gadżety patriotyczne”. Są one oferowane przede wszystkim przez ukraińskie sklepy internetowe, a zaliczają się do nich koszulki, bluzy, czapki, kubki, breloki, flagi, naklejki, naszywki itp. Z 50 przeanalizowanych produktów³⁵ na 34 wykorzystano hasło w języku rosyjskim, na 9 — połączenie rosyjskiego i ukraińskiego, 6 — ukraińskim, a na 1 — angielskim. W 28 przypadkach wulgaryzm występował w pełnej postaci, zaś w 22 — w formie zamaskowanej (w 19 poprzez zamianę jednej lub więcej liter innym znakiem, np. * lub #, w 2 — skrócenie do pierwszej litery, a w 1 — zamianę ostatniego słowa). Podobnie jak w poprzednim przypadku, również odnotowano modyfikacje frazy (najczęściej skrócenie pierwszego elementu do *русский корабль*).

Rys. 2. Przykład produktu z kategorii „gadżetów patriotycznych” dostępnych w ukraińskich sklepach internetowych³⁶

³⁵ Należy podkreślić, że zbiór ten nie pretenduje do miana pełnego, choć liczba zebranych przykładów pozwala na ich analizę ilościową i ujawnienie konkretnych tendencji.

³⁶ <https://epicentrk.ua/shop/mplc-podushka-dekorativna-z-printom-russkii-voyennyi-korabl-idi-nakh-i-1ecd4714-4740-6dce-8d79-5db47doc5a2b.html> (15.02.2023).

Warto odnotować, że w większości analizowanych produktów dokonano stylizacji, wykorzystując symbolikę i barwy narodowe Ukrainy (najczęściej słowo *уду* stylizowane jest na tryzub). Ponadto aktywnie wykorzystywany jest wizerunek tonącego krążownika Moskwa, który został zniszczony przez wojska ukraińskie 14 kwietnia 2022 r.

ZAKOŃCZENIE

Na podstawie powyższych rozważań można postawić następujące, choć z pewnością wstępne wnioski. Zmiany zachodzące w zakresie komunikowania publicznego, a także tendencje rozwojowe języka sprawiają, że wulgaryzmy, wcześniej niedopuszczalne w sferze publicznej, zaczynają do niej przenikać. Można zaobserwować, że leksyka nienormatywna, która z definicji nie jest akceptowana przez użytkowników języka i służy przede wszystkim wyrażaniu emocji oraz stosunku mówiącego do odbiorcy komunikatu lub rzeczywistości obecnie w mniejszym stopniu realizuje funkcję ekspresywną. Zwiększający się stopień społecznej akceptacji wulgaryzmów przy jednoczesnej dewulgaryzacji i neutralizacji stylistycznej poszczególnych jednostek sprawia, że ich obecność w komunikowaniu i przestrzeni publicznej staje się coraz częstsza. Powyższe tezy potwierdzają obserwacje poczynione przez innych badaczy zarówno w odniesieniu do języka jako całości (przywoływane wcześniej opracowania Kazimierza Ozoga, Jadwigi Kowalikowej czy Doroty Pankowskiej), jak i poszczególnych sfer komunikowania (Paweł Malendowicz³⁷, Magdalena Hądzlik-Dudka i in.).

Zatem wnioski płynące z badania jednostkowego przykładu, tj. analizy frazy *Русский военный корабль, уду...* zdają się ilustrować ogólniejszą tendencję przenikania wulgaryzmów do przestrzeni i komunikowania publicznego. Mimo jednoznacznie wulgarnego charakteru użytego w niej sformułowania wypowiedź jest powszechnie wykorzystywana w przestrzeni publicznej jako jedno z haseł protestu przeciwko wojnie i polityce prowadzonej przez Rosję, nie tylko sposób spontaniczny (np. na transparentach podczas manifestacji czy w formie graffiti), lecz również „zinstytucjonalizowany” (np. billboardy i tablice świetlne czy też jako nagłówek w „Gazecie Lubuskiej”). Ponadto odnotowano jej aktywne wykorzystanie na gadżetach o cha-

³⁷ P. Malendowicz, *Wulgaryzmy w komunikowaniu politycznym*, „Świat idei i polityki” 2020, t. 19, s. 277–298.

rakterze patriotycznym. W większości przypadków wulgaryzm występuje w pełnej formie i nie jest w żaden sposób maskowany, choć używanie ich w przestrzeni publicznej krajów, których dotyczy zgromadzony materiał jest karalne. Z jednej strony może świadczyć to o wspomnianej wcześniej zwiększającej się tolerancji społecznej dla wulgaryzmów w ogóle i ich obecności w przestrzeni publicznej (przy jednoczesnej dewulgaryzacji poszczególnych jednostek), z drugiej zaś – w przypadku analizowanego hasła – o tym, że wykorzystanie wulgaryzmów w konkretnych sytuacjach w oczach społeczeństwa może być uzasadnione. W polskiej przestrzeni publicznej wyrażenie często umieszczane jest w wersji rosyjskiej, a więc w obcym kodzie (alfabecie i języku), co może powodować, że nie jest odbierane jako wulgarne.

REFERENCES

- Biernacka-Ligieża, Iłona. "Wulgaryzmy a łamanie normy kulturowej." *Mowa rozświetlona myślą. Świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków*. Miodek, Jan (Ed.). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1999: 166–181.
- Buy, Vasilii. *Russkaya zavetnaya idiomatika (Veselyy slovar' krylatykh vyrazheniy)*. Moskva: Pomovskiy i partnery, 1995 [Буй, Василий. *Русская заветная идиоматика (Веселый словарь крылатых выражений)*. Москва: Помовский и партнеры, 1995] <www.slovari.ru/default.aspx?p=346>.
- Gajda, Stanisław, and Adamiszyn, Zbigniew (Eds.). *Przemiany współczesnej polszczyzny*. Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1994.
- Grochowski, Maciej. *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.
- Grybosiowa, Antonina. "Liberalizacja społecznej oceny wulgaryzmów." *Człowiek – dzieło – sacrum*. Gajda, Stanisław, and Sobeczko, Helmut J. (Eds.). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 1998: 361–369.
- janKomunikant. *Słownik polszczyzny rzeczywistej*. Łódź: Primum Verbum, 2011 <www.researchgate.net/publication/264937380>.
- Kita, Małgorzata. "Estetyzowanie wulgaryzmów." *Stylistyka*, 2016, no. XXV: 349–369.
- Kovshova, Mariya, and Gudkov, Dmitriy. *Slovar' lingvokulturologicheskikh terminov*. Moskva: Gnozis, 2018 [Ковшова, Мария, Гудков, Дмитрий. *Словарь лингвокультурологических терминов*. Москва: Гнозис, 2018].
- Kowalikowa, Jadwiga. "O wulgaryzacji i dewulgaryzacji we współczesnej polszczyźnie." *Język a kultura*, 2008, no. 20: 81–88.
- Kowalikowa, Jadwiga. "Znaczenie i funkcja wyrazów tzw. brzydkich we współczesnej polszczyźnie mówionej." *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*. Kurzowa, Zofia, and Śliwiński, Władysław (Eds.). Kraków: Universitas, 1994: 105–113.
- Maćkiewicz, Jolanta. "Co się zmieniło w komunikowaniu publicznym?" *Międzyjęzykowe i międzykulturowe konteksty współczesnego dyskursu publicznego*. Psty-

- ga, Alicja, and Patocka-Sigłowy, Urszula (Eds.). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2017: 23–32.
- Malendowicz, Paweł. “Wulgaryzmy w komunikowaniu politycznym.” *Świat idei i polityki*, 2020, no. 19: 277–298.
- Markowski, Andrzej (Ed.). *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999.
- Markowski, Andrzej. *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.
- Mokiyenko, Valeriy, and Nikitina, Tat'yana. *Bol'shoj slovar' russkikh pogovorok*. Moskwa: OLMA Media Grupp, 2007 [Мокиенко, Валерий, and Никитина, Татьяна. *Большой словарь русских поговорок*. Москва: ОЛМА Медиа Групп, 2007].
- Novyeshiy bol'shoj tolkovyy slovar' russkogo yazyka*. Kuznetsov, Sergey (Ed.). Sankt-Peterburg–Moskva: Norint, RIPOL klassik, 2008 [*Новейший большой толковый словарь русского языка*. Кузнецов, Сергей (Ed.). Санкт-Петербург–Москва: Норинт, РИПОЛ классик, 2008].
- Pankowska, Dorota, and Bieganowska-Skóra, Anna. “Wulgaryzacja języka jako kontekst socjalizacji dzieci i młodzieży.” *Przegląd badań edukacyjnych*, 2018, no. 2 (27): 183–201.
- Pankowska, Dorota. “Transakcyjne aspekty wulgaryzacji języka.” *Edukacyjna analiza transakcyjna*, 2018, no. 7: 99–118.
- Plutser-Sarno, Aleksey. *Bol'shoj slovar' mata*. Sankt-Peterburg–Moskva: Limbus press, 2005 [Плутсер-Сарно, Алексей. *Большой словарь мама*. Санкт-Петербург–Москва: Лимбус пресс, 2005].
- Rozental', Ditmar, and Telenkova, Margarita. *Slovar'-spravochnik lingvisticheskikh terminov*. Moskva: Prosveshcheniye, 1976 [Розенталь, Дитмар, Теленкова, Маргарита. *Словарь-справочник лингвистических терминов*. Москва: Просвещение, 1976] <<http://rus-yaz.niv.ru/doc/linguistic-terms/index.htm>>.
- Solganik, Grigoriy. “Sovremennaya yazykovaya situatsiya i tendentsii razvitiya russkogo literaturnogo yazyka.” *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 10: Zhurnalistika*, 2010, no. 5: 122–134 [Солганик, Григорий. “Современная языковая ситуация и тенденции развития русского литературного языка.” *Вестник Московского университета. Серия 10: Журналистика*, 2010, no. 5: 122–134].
- Wielki słownik języka polskiego* <<https://wsjp.pl>>.
- Yudina, Natal'ya. *Russkiy yazyk v XXI veke: krizis? evolyutsiya? progress?*. Moskva: Gnozis, 2010 [Юдина, Наталья. *Русский язык в XXI веке: кризис? эволюция? прогресс?*. Москва: Гнозис, 2010].
- Zarzczyzny, Grzegorz, and Mazurek, Monika. „Co komunikują polskie wulgaryzmy? (cz. 1).” *Procesy współczesnej polszczyzny, cz. 1: Najnowsze zjawiska w polszczyźnie*. Zalejarz, Kinga, and Ruta, Karolina (Eds.). Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 2009: 174–183.

ŹRÓDŁA MATERIAŁU

- “*Russkyy voennyj korabl', ydy nakh@y*” — *прыкординныку Зміінохо росіянам* [*“Русский военный корабль, иди нах@й” — прыкординники Зміінохо росіянам*] <<https://youtu.be/LDrFVdms8yk>>.

WULGARYZMY W KOMUNIKOWANIU...

Brifing ofitsial'nogo predstavatelya Minoborony Rossii (25.02.2022 g. 11:00) [Брифинг официального представителя Минобороны России (25.02.2022 г. 11:00)]. <<https://youtu.be/dMEsQxVJqHE>>.

“Geroi mema ‘Russkiy voyennyi korabl’, idi na...’ s ostrova Zmeinyy zhivy, no vzyaty v plen.” *Russkaya sluzhba BBC News* 25.02.2022 [“Герои мема ‘Русский военный корабль, иди на...’ с острова Змеиный живы, но взяты в плен.” *Русская служба BBC News* 25.02.2022] <www.bbc.com/russian/news-605-23774>.

Nikolayenko, Mariya. *U znamenitoy frazy o russkom voyennom korable okazalsya drugoy avtor.* “Segodnya” 23.05.2022 [Николаенко, Мария. У знаменитой фразы о русском военном корабле оказался другой автор. “Сегодня” 23.05.2022] <<https://ukraine.segodnya.ua/ukraine/u-znamenitoy-frazy-o-russkom-voennom-korable-okazalsya-drugoy-avtor-1622146.html>>.

Russian warship, go fuck yourself. Wikimedia Commons. <https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Russian_warship,_go_fuck_yourself>.